

PRAVIDLA KOMUNIKACE SE ŽÁKY SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Pravidla pro komunikaci se žáky se sluchovým postižením (SP) bez přítomnosti tlumočnicka¹

- Zjistíme si, jestli s konkrétním žákem opravdu můžeme komunikovat orálně bez přítomnosti tlumočnicka – ne každý žák se sluchovým postižením umí automaticky odezírat. Pro odezírání je zejména nutné mít vrozené vlohy a dobře znát jazyk, který je odezíráán (pro odezíráání v českém jazyce je nutné ovládat český jazyk). Pro některé žáky se sluchovým postižením je mateřským jazykem jazyk znakový (žáci zařazení do kategorie SP skupiny 3); český jazyk je pro ně první cizí jazyk. Tato skutečnost má významný vliv na úroveň, na jaké tito žáci český jazyk zvládají.
- Před rozhovorem se žákem se sluchovým postižením je nutné nejprve navázat oční kontakt. Pokud chceme hovořit s žákem se sluchovým postižením, který se na nás nedívá, zaujmeme jeho pozornost pohybem ruky v jeho zorném poli nebo lehkým dotykem na rameno, paži či předloktí. Zrakový kontakt udržujeme po celou dobu rozhovoru.
- Dbáme na to, aby žák se sluchovým postižením viděl náš obličej zepředu a nejlépe ve stejné úrovni. Při rozhovoru žákovi umožníme sledovat naše ústa. Vyslovujeme přirozeně a zřetelně, ale artikulaci nepřeháníme, nezvyšujeme hlas ani nekřičíme (při tišší mluvě jsou artikulační pohyby zřetelnější). Tempo mluvení mírně zpomalíme, ale rytmus řeči neměníme. Vyhýbáme se komplikovaným složitým souvětím a používání neobvyklé slovní zásoby.
- Nezapomínáme, že rozhovor vyžaduje od žáka se sluchovým postižením plné soustředění, které brzy vyvolává únavu.
- Mnohdy ani dobře slyšící člověk není schopen vnímat potřebné informace, když hovor ruší např. hluk. Je tedy nutné zajistit vhodné poslechové podmínky bez okolních rušivých zvuků (např. zvonění mobilu, rušivý hluk z ulice, na chodbě, hluk klimatizace, zvuky při pohybu židlí).
- Je-li žák se sluchovým postižením ve společnosti více osob, dbáme na to, aby nehovořilo více osob najednou. Během diskuse upozorníme na změnu hovořící osoby.
- Důležitou podmínkou pro odezíráání je rovněž uspořádání učebny z hlediska osvětlení jejích částí. Je nevhodné, pokud osoba, která hovoří, stojí/sedí zády k oknu, neboť jí nedopadá světlo na obličej (ústa jsou ve stínu). Odezíráající osoba je pak také oslněna prudkým protisvětlem. Správně by obličej zadavatele/zkoušejícího měl být světlem z oken nasvícen a zároveň by světlo nemělo oslňovat žáka. Je dobré, když jsou lavice postaveny do půlkruhu – ten umožní odezíráání i od ostatních členů zkušební komise.
- Jedním z předpokladů úspěšného odezíráání je i optimální vzdálenost. Komunikační partneři od sebe nesmí být ani příliš daleko, ani příliš blízko. Největší vzdálenost, která je ještě pro odezíráání vyhovující, je okolo čtyř metrů (nejmenší vzdálenost je asi 0,5 m).
- Každý člověk má odlišný způsob mluvy; žákovi, který odezírá, může tedy odezíráání mluvené řeči neznámé osoby činit značné problémy. Je proto nutné umožnit žákovi zvyknout si na mluvený projev neznámé osoby. Komunikační partner by se měl vyvarovat následujících činností znesnadňujících odezíráání: zakrývání si úst rukou nebo předměty (sklenicí, perem), podpírání brady rukou opřenou o stůl, usmívání se, rozčilení, přílišné pohyby hlavou, otáčení hlavy

¹ Převzato z internetu a upraveno pro potřeby Centra pro zjišťování výsledů vzdělávání.

(hovoření z profilu, se skloněnou hlavou) apod. Překážkou pro odezírání bývá také plnovous nebo knír.

- K podpůrným složkám odezírání je možné zařadit celkový výraz obličeje, výraz očí, jednoduchá přirozená gesta, mimiku apod. Tyto složky mluvy velice podstatným způsobem ovlivňují odezírání a můžeme podle nich poznat náladu mluvčího, jeho pocity či důležitost sdělované informace.
- Používáme názornou (vizuální) podporu – kromě již uvedených přiměřených gest a mimiky i názorné pomůcky.
- Pokud žák preferuje komunikaci za pomoci odezírání, je důležité mít na paměti, že samotné odezírání bez pomoci sluchu není zcela spolehlivou metodou vnímání mluvené řeči a při jejím použití dochází k častým omylům (na úspěšnost odezírání má také vliv fyzická či psychická zátěž, jakou je i maturitní zkouška.) Odezírajícímu žákovi proto předem sdělíme téma hovoru. V případě potřeby opakujeme sdělení jinými slovy. Důležité dotazy raději opakujeme a **neváháme použít písemnou formu komunikace**.
- Snažíme se dosáhnout toho, aby žák se sluchovým postižením obdržel všechny nezbytné informace a důležitá sdělení (např. průběh maturitní zkoušky, časový harmonogram apod.). Předem sdělíme instrukce a své požadavky, a to srozumitelně a stručně. Ujistíme se, že žák všem instrukcím a požadavkům porozuměl.
- Občas žáka se sluchovým postižením požádáme, aby nám svými slovy sdělil, **co** nám rozuměl (nikdy se neptáme, **zda** nám rozuměl); pro zjištění, zda nám žák rozumí, je důležité nepoužívat otázky, na které lze odpovědět jednoslovně ano/ne. Zásadně se ptáme vždy po každém důležitém sdělení. Pokud žák se sluchovým postižením nerozumí, opakujeme potřebné informace nebo otázku jiným způsobem (jinými slovy, jinak postavenou větou, případně písemně).
- **Při neúspěšné komunikaci máme na paměti, že jde o důsledek sluchového postižení.** Proto k žákovi přistupujeme se stejným respektem a ohledem na důstojnost jako k žákovi bez postižení. Neprojevujeme netrpělivost, neomezujeme komunikaci, nezlobíme se na žáka, ale snažíme se najít způsob, jak se vzájemně dorozumět.
- Pro získání potřebných znalostí nestačí tento text, protože komunikační preference každého žáka se sluchovým postižením mohou být jiné. Proto je vhodné se seznámit se specifiky žáka ještě před vlastním průběhem MZ.

Poznámka: Uvedená pravidla jsou platná pro komunikační partnery osob, které v průběhu maturitní zkoušky odezírají (těmi jsou např. i neslyšící členové zkušební komise).

Pravidla pro komunikaci se žáky se sluchovým postižením (SP) za přítomnosti tlumočnicka²

„Tlumočnick je osoba, která převádí jednoznačně smysl sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového. Je mostem mezi slyšícím a neslyšícím účastníkem komunikace a jejich dvěma odlišnými jazyky a kulturami. Sám nic nevysvětluje, nepřidává ani neubírá. Tlumočí věrně způsob vyjádření, nemění význam ani obsah sdělení.“

Etický kodex České komory tlumočnicků znakového jazyka

- I za přítomnosti tlumočnicka udržujeme oční kontakt přímo s neslyšícím, nikoliv tedy s tlumočnickem.
- Vzhledem k tomu, že tlumočnick hovoří v první osobě, oslovujeme žáka/žáky přímo.
- Tlumočnick nevstupuje do komunikace sám za sebe. Během tlumočení nemůže s nikým hovořit.
- Mluvíme stylem, jakým jsme zvyklí hovořit, tlumočnick se přizpůsobí. Tlumočnick nás sám upozorní, bude-li třeba mluvený projev zpomalit.
- Máme na paměti, že při tlumočení vždy dochází k fázovému posunu. Tlumočnick musí mít čas přijmout informaci, zpracovat ji a zprostředkovat.
- Během hovoru se příliš nepohybujeme po místnosti. Pokud se budeme pohybovat po místnosti, je pravděpodobné, že se tlumočnick proto bude pohybovat s námi.
- Tlumočnick musí být vždy v blízkosti slyšící osoby, jejíž promluvu tlumočí. Neslyšící člověk potřebuje vidět současně jak na tlumočnicka, tak i na hovořící osobu.
- Není možné, aby žák v jeden moment zároveň sledoval tlumočnicka a zároveň sledoval zkušební dokumentaci (např. testový sešit) nebo si psal poznámky. Zohledněme ve svém mluveném projevu tuto skutečnost.
- Na konci hovoru se neslyšícího žáka zeptáme, zda potřebuje některou z informací ještě upřesnit.
- Tlumočnick s velkou pravděpodobností bude tlumočit veškerou komunikaci, která se bude během tlumočení odehrávat. Vše, co je přístupné uším slyšícího a očím neslyšícího, bude přetlumočeno.
- Tlumočnick není osobním asistentem žáka.
- Tlumočnick se na tlumočení potřebuje předem připravit, pravděpodobně vás bude za tímto účelem kontaktovat.

² Převzato z internetu, Etického kodexu České komory tlumočnicků znakového jazyka, Desatera pro komunikaci s neslyšícím člověkem za přítomnosti tlumočnicka od N. Dingové a upraveno pro potřeby Centra pro zjišťování výsledků vzdělávání.